

Gustav Pivoňka – olomoucký nositel Janáčkova odkazu

Eva Vičarová

Jedním ze studentů Leoše Janáčka na brněnské varhanické škole¹ byl Gustav Pivoňka (24. srpna 1895, Koryčany – 3. října 1977, Olomouc), významný představitel olomoucké hudební kultury minulého století.² V Olomouci působil od roku 1919 až do své smrti. Nejprve vyučoval hru na klavír a hudebně-teoretické předměty na několika místních školách, v letech 1921–45 zastával funkci ředitele Hudební školy Žerotína. Přes půl století strávil na kůru arcibiskupského Dómu sv. Václava. Nejprve jako choralista, od roku 1931 jako dómský kapelník. Po obnovení Univerzity Palackého v Olomouci byl 1947 jmenován lektorem na Katedře hudební vědy a výchovy filozofické fakulty a po dobu následujících sedmnáct let školil studenty ve hře na klavír, zpěvu a oborech hudební teorie. Do místního hudebního života se v neposlední řadě zařadil také jako zdatný pianista, dirigent, hudební organizátor a skladatel.³

V letech 1912–15, kdy Pivoňka navštěvoval Janáčkův ústav, nalézala se *Musica sacra* po organizační, personální i umělecké stránce na vrcholu své existence. Pedagogický sbor sestával z čelných hudebních osobností, k nimž patřil Eduard Tregler, Bohumil Holub, Marie Dvořáková, Ladislav Malý, či Max Koblížek. Ti všichni, s ředitelem Janáčkem v čele, instituci zajišťovali nejen pověst nejlepšího moravského hudebního učiliště, ale i pozici svébytné a zároveň specifické alternativy etablované Varhanické školy pražské.

---

¹ Vznikla roku 1881. Její zřízení prosadila Jednota na zvelebení církevní hudby na Moravě. Za svou osmatřicetiletou existenci vychovala generace moravských hudebníků a výraznou měrou přispěla k rozvoji brněnského koncertního života.

² Studie částečně vychází z autorčiny bakalářské práce, viz: Slavičková, Eva: *Gustav Pivoňka v olomouckém hudebním životě*, Olomouc 1994.

³ Z Pivoňkova pianistického repertoáru uvedme: Smetanovo *Klavírní trio g moll* a duo *Z domoviny*, (17. března 1924), Fibichův *Kvintet D dur* (12. dubna 1926), Beethovenovu *Houslovou sonátu* a *Klavírní trio* (23. března 1927), *Sonátu pro housle* Emila Axmana, *Chválu houslí* Ladislava Vycpávka (obě skladby 21. února 1931), či klavírní party písní Bedřicha Smetany (*Večerní písně*, *Písně mládí*, 17. března 1924), Jaroslava Kvapila, Jana Kuncce, Viléma Petrželky, Osvalda Chlubny a Pavla Haase (všechny 15. října 1927).

Jako dirigent nastudoval Smetanovu kantátu *Česká píseň* (17. března 1924), Fibichovu baladu *Meluzína* (12. dubna 1926), operu Alberta Peka *Zlatá nit* (14. května 1927), *Dramatickou ouverturu* J. Suka, *Melancholické písně o lásce* V. Nováka, Debussyho kantátu *U nebes mříže* a Foerstrův *Most vzdechů* (všechny čtyři skladby 10. května 1928). Skladatelská činnost nezaujímal v jeho aktivitách čelné místo. Světskou hudbu reprezentuje žánr mužského sboru a capella (např. *Jedenáctá hodina* na text Jana Vrby, *Vesna* na text Františka Nechvátala), církevní kompozice byly vesměs adresovány dómskému sboru (na třicet offertorií a gradualií), šlo tudíž o skladby pro smíšený sbor na latinský text (nejvýznamnější *Missa in hon. Scti Laurentii* pro mužský sbor).

V neposlední řadě pořádal Pivoňka odborné přednášky, provázel koncerty slovem a podával odborný výklad skladeb na programu. Například na Jarním koncertu roku 1931 prezentoval rozbor kantát *Bouře* a *Moje matka* autorů Vítězslava Nováka a Emila Axmana.

Penzum povinné látky, kterou museli tehdejší studenti zvládnout, obsahovalo nauku o skladbě, hru na varhany, klavír, housle, dechový nástroj, hru číslovaného basu, improvizaci, čtení a hru partitur, nauku o hudebních nástrojích, intonaci a sluchová cvičení, chorální a sborový zpěv, dějiny hudby, základy dirigování, psychologii, pedagogiku, didaktiku, návod k vyučování zpěvu, varhan, klavíru a houslí.

S Leošem Janáčkem se Pivoňka pravidelně setkával při výuce harmonie, hudební teorie, skladby, hudebních forem, instrumentace, hry partitur a dirigování. Byl horlivým a příčinným žákem, který nevynechal žádnou příležitost k tomu, aby rozšířil své odborné znalosti. Pečlivě střežil všechny pořízené poznámky; v jeho pozůstalosti lze v neposlední řadě nahlédnout do pečlivě vypracovaných kompozičních úloh s opravami, v nichž rozpoznáváme nezaměnitelný Janáčkův rukopis.

Již za studií se Pivoňka netajil tím, že se ředitel školy stal jeho velkým vzorem. Hned po absolutoriu se – společně se spolužáky Břetislavem Bakalou a Osvaldem Chlubnou – etabloval jako aktivní nositel skladatelova odkazu. Ačkoliv Pivoňkovo jméno nebývá zahrnováno mezi reprezentanty tzv. Janáčkovy kompoziční školy, v olomouckém kontextu reagoval na skladatelovy umělecké a teoretické impulzy nejaktivněji a nejdůsledněji. „*Měl jsem vždy na mysli vzor našeho velkého učitele...*“ – přiznal na sklonku života Gustav Pivoňka v dopise Osvaldu Chlubnovi.⁴

Vztah Pivoňka–Janáček byl oboustranně plodný. Leoš Janáček považoval mladého Pivoňku za nadějného a talentovaného studenta. O tom ostatně svědčí fakt, že jej nominoval mezi čtveřici nejlepších žáků ústavu, kteří měli roku 1915 vystoupit na přehrávkách před odbornou komisí ve Vídni a podpořit tak Janáčkův záměr změnit status varhanické školy z kategorie spolkové školy na státní konzervatoř.⁵ Janáček se také postaral o to, aby Pivoňka po absolutoriu získal kapelnické místo na kůru v Koryčanech u Kyjova. Byli spolu v přátelském kontaktu až do Mistrovy smrti.

Jako pianista se Pivoňka k Janáčkovu jménu poprvé veřejně přihlásil u příležitosti oslav skladatelových sedmdesátin. Uspořádal tehdy klavírní recitál, k němuž si do svého diáře poznamenal: „*Koncert v redutním sále dne 20. listopadu 1924 k jubileu sedmdesátin Leoše Janáčka považuji za svůj nejvýznamnější umělecký počín pianistický.*“⁶ Z reakcí odborné kritiky

⁴ Dne 13. dubna 1971 (Pozůstalost Gustava Pivoňky, uložena u Pivoňkova vnuka – Jiřího Holeni v Praze).

⁵ Tyto slibně se vyvíjející aktivity zmařila první světová válka a Brněnští si museli na svou konzervatoř počkat do roku 1919.

⁶ Soukromé poznámky (Pozůstalost Gustava Pivoňky).

stojí za ocitování následující recenze: „*Pořad Janáčkova koncertu byl obtížný – to je jisté. Hlavně na pianistu kladl požadavky vypjaté. Hrátí z paměti cyklus Po zarostlém chodníčku, hrátí Mlhy, doprovázeti cellovou skladbu Pohádku a houslovou Sonátu, doprovázeti Zápisník zmizelého, toť výkon, na který je možno troufat si pianistům, kteří dosáhli určitého virtuosního niveau a při nichž vedle technické zručnosti pracuje souběžně muzikantský cit pro komplikovaný Janáčkův rytmus i jeho obtížnou zvukovou plastiku. Ředitel Pivoňka, upřímně řečeno, překvapil. Vystoupil ze svého bezpříkladného skromného ústraní, v němž věnoval se dosud pouze pedagogické stránce hudební, a přichází na veřejné forum reprodukční. Jeho krok, který konečně není prvním (vzpomeňme oslavy Smetanovy), byl v každém ohledu stejně šťastným jako čestným. Ukázal, že je odborníkem jemně citícím a umělecky tvořícím...*“⁷

Leoš Janáček na událost reagoval těmito slovy: „*Jste druhý ze staré varhanické školy, který činem vzpomněl mne. Děkuji Vám za to. S pozdravem Leoš Janáček.*“ (Brno, 26. listopadu 1924).⁸ Jmenované klavírní a komorní skladby tvořily páteř Pivoňkova koncertního repertoáru i nadále. Například dne 15. října 1927 provedl cykly *Po zarostlém chodníčku* a *V mlhách*. Přibyla k nim i sonáta *I. X. 1905* pro klavír, provedená 21. února 1931, či úpravy písní *Ukvalská lidové poesie v písních a Slezské písně*, v nichž se ujal 14. ledna 1929 klavírního partu (zpívala Marie Zapletalová). Interpretací těchto skladeb nejenže přispíval k formování poučeného hudebního publika v Olomouci, ale významnou měrou se zasloužil i o propagaci a popularizaci Janáčkových děl mezi místní veřejností.

Jistě podnětná byla také přednáška o Janáčkových podnětech pro hudbu církevní, kterou Pivoňka pronesl ve školním roce 1930/31 v rámci šestiměsíčního kurzu církevní hudby pro varhaníky uspořádaného Hudební školou Žerotína.

Z Janáčkovy hudby Pivoňka vycházel i ve své činnosti dramaturgické. Jako spoluzakladatel mužského pěveckého sboru Šestnáctka⁹ i jako člen užšího výboru Volného sdružení přátel moderní hudby k tomu ostatně našel nejednu příležitost. V rámci koncertu uspořádaného 5. listopadu 1928 k počtě Leoše Janáčka zazněly v podání členů Moravského kvarteta, pianisty Ludvíka Kundery, klarinetisty Stanislava Krtičky, fagotisty F. Břízy a hornisty Františka Janského *Sonáta pro housle a klavír*, *Concertino* pro klavír, dvojce housle, violu, klarinet, lesní roh a fagot, smyčcový kvartet č. 2, *Listy důvěrné*. Dne 24. listopadu 1929 sdružení

⁷ Emanuel Ambros pod šifrou „Abs“ in: *Československý deník*, r. VI (XX), č. 273, 22. listopadu 1924.

⁸ Zápis v Albu umělců Gustava Pivoňky (Pozůstalost Gustava Pivoňky).

⁹ Vznikl na půdě spolku Žerotín roku 1918 a dodnes v Olomouci funguje pod hlavičkou mužský pěvecký sbor Nešvera.

do Olomouce pozvalo brněnský mužský pěvecký sbor Opus, aby zde provedl mimo jiné Janáčkův sbor *Maryčka Magdonova*. Do třetice, 10. ledna 1935 byla rozebírána prostřednictvím dirigenta Jaroslava Budíka u klavíru, pěvců J. Červinkové a Schwarze opera *Příhody lišky Bystroušky*.¹⁰

Z repertoáru, který G. Pivoňka jako klavírní interpret i dirigent uváděl, či jako pedagog volil pro své žáky, je zřejmá jeho orientace na soudobou českou kompoziční školu. Jde patrně o soulad mezi Pivoňkovým osobním estetickým zaměřením a podněty získanými od Janáčka, jenž na toto téma pravil: „*Nelekejme se nikdy tak zvaných novot nynější hudby, jsou ony na místě a mají své právo, použijeme veškeré těžce nabyté bohatosti poskytované nám nynější hudbou.*“¹¹

V tomto duchu Pivoňka postupoval i jako regenschori. Na dómském kůru uváděl mnoho nových kompozic a inicioval také vznik řady církevních skladeb českých skladatelů. Tak jeho zásluhou rozšířily žánr církevní hudby a dočkaly se olomoucké premiéry mnohé skladby Adolfa Krameniče, Bedřicha Antonína Wiedermanna, Jaroslava Kříčky, Viléma Blažka či Josefa Blatného.

„*Odnesli jsme si z Janáčkovy varhanické školy velmi mnoho i v oboru církevní hudby, neboť tato vlastně byla jádrem tohoto moravského hudebního ústavu. Na církevní zpěv chorální byl kladen ve vyučovacím plánu velký důraz, jakož i na sborové církevní skladby a jejich nejvýznamnější literaturu (Palestrina, Kryštof Harant z Polžic, Liszt aj.)*“ – uvedl Pivoňka v jednom z dopisů Emanuelu Ambrosovi.¹² O své způsobilosti v oboru hudby církevní přesvědčoval dómský kapelník olomouckou veřejnost plných čtyřiapadesát let.

„*Ve vzpomínce je doba studií nejpěknější – tu vidíme, že jsme rostli*“ – napsal Pivoňkovi do Alba umělců v Brně dne 16. února 1923 Leoš Janáček.¹³ A z jeho bývalého studenta opravdu vyrostla umělecky, organizačně i lidsky pozoruhodná osobnost.

---

¹⁰ Vzniklo roku 1927 a Gustav Pivoňka zastával funkci místopředsedy. Sdružení, které se o deset transformovalo ve Spolek pro komorní hudbu, funguje v Olomouci dodnes.

¹¹ Dopis Jaroslavu Galiovi ze dne 10. června 1940 (Pozůstalost Gustava Pivoňky).

¹² Viz poznámka č. 6.

¹³ Viz poznámka č. 8.

Gustav Pivoňka – olomoucký nositel Janáčkovy odkazu

Shrnutí

Ředitel Hudební školy Žerotína a regenschori kůru Dómu svatého Václava v Olomouci, pianista Gustav Pivoňka (24. srpna 1895, Koryčany – 3. října 1977, Olomouc), studoval v letech 1912–15 na brněnské varhanické škole. S Leošem Janáčkem se pravidelně setkával při výuce harmonie, hudební teorie, skladby, hudebních forem, instrumentace, hry partitur a dirigování. Od roku 1919 až do své smrti působil v Olomouci a aktivně zde uplatňoval a rozvíjel Janáčkovy umělecké a teoretické podněty: Patřil k prvním olomouckým interpretům Janáčkových cyklů *Po zarostlém chodníčku*, *V mlhách* či sonáty *I. X. 1905*. Na Janáčkovu hudbu se orientoval i při své činnosti dramaturgické. Janáčkovy názory na soudobou hudbu podnítily také Pivoňkův zájem o další české autory, jejichž dílo často premiéroval.

Gustav Pivoňka: Leoš Janáček's promoter in Olomouc

Summary

Director of Žerotín Music School and choirmaster of St. Venceslas Cathedral in Olomouc, pianist Gustav Pivoňka (born August 24th, 1895 in Koryčany, died October 3rd, 1977 in Olomouc) studied in 1912–15 at the Organ School in Brno. Leoš Janáček was his lecturer in harmony, music theory, composition, musical forms, orchestration, score reading, and conducting. Pivoňka worked in Olomouc since 1919 till his dead and actively promoted Janáček's artistic and theoretical impulses there. He belonged to the very first performers of Janáček's piano cycles *On the overgrown path* and *In the mists*, and *Sonata I. X. 1905* in Olomouc. He popularized Janáček's music also as a programme director. Janáček's ideas on contemporary music motivated Pivoňka's interest in other Czech composers. He often performed their work for the first time.